

187

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

1870

001 0003 850661

187

1719

A

KERESZTYÉN-IZRAELITA
POLGÁRI HÁZASSÁG.

ÉSZREVÉTELEK

A KORMÁNY ÁLTAL A POLG. HÁZASSÁG TÁRGYÁBAN
BETÉRJESZTETT TÖRVÉNYJAVASLAT FELETT.

IRTA

SZTEHLO KORNÉL,

KÖZ- ÉS VÁLTÓ-IRÁSVÉD.

7

BUDAPEST, 1881.

KIADJA HORNYÁNSZKY VIKTOR.

Ára 50 kr.

A

KERESZTYÉN-IZRAELITA
POLGÁRI HÁZASSÁG.

ÉSZREVÉTELEK

A KORMÁNY ÁLTAL A POLGÁRI HÁZASSÁG TÁRGYÁBAN
BETERJESZTETT TÖRVÉNYJAVASLAT FELETT.

IRTA

SZTEHLO KORNÉL,

KÖZ- ÉS VÁLTÓ-ÜGYVÉD.

BUDAPEST, 1881.

KIADJA HORNYÁNSZKY VIKTOR.

6157200568631

D. BALLAGI GEZA.

ELŐSZÓ.

A nagy érdeklődés, melylyel a polgári házasság tárgyában beterjesztett törvényjavaslat a sajtó és a közönség részéről fogadtatott, arra engednek következtetni, hogy azon nagy apathia, mely ugy a jogász mint a laikus közönségnél az utolsó években a polgári házasság kérdésében uralkodott, némileg meg van törve. Van megint reményünk, hogy Chorin Ferencz felkiáltása: „Nincs Európában ország, mely a polgári házasság kérdésével oly keveset törődnek, mint Magyarország!“ a felébredt közvélemény által meg fog czáfoltatni. Bármennyire fontosak is egy nemzet életében a közgazdasági kérdések és az anyagi érdekek istápolása, e mellett a nemzetnek a kulturkérdésekről sem szabad megfeledkeznie, ha a civilizációval haladni akar. Habár pedig az előttünk fekvő törvényjavaslat e kérdésben még a legszerényebb igényeket sem képes kielégíteni, azt az érdemet nem lehet tőle elvitatni, hogy akarva nem akarva a nemzet figyelmét e tárgyra felkölti. A kormány álláspontja és tevékenysége megítélésénél e tárgyban legyünk méltányosak. Ne feledkezzünk meg azon nehézségekről, melyekkel a legszabadelvűbb kormánynak is ez ügyben küzdenie kell. Mindenek előtt ne felejtjük el,

hogy egy kormány, mely a majoritásra olyannyira rá-
 szorult, mint a jelenlegi, nem kockáztathatja lételet
 ezen egy kérdés miatt. Az általánosan kötelező polgári
 házasságot hazánkban csak egy minden tekintetben
 erős kormány lenne képes keresztül vinni, melynek
 nem lehetne attól tartani, hogy az egyházzali össze-
 hasonlás képes lenne őt megbuktatni. Ilyen kormá-
 nyunk jelenleg nincs, és jó soká talán nem is lesz. Mi
 tehát az általánosan kötelező polgári házasság diadalra
 juttatását nem a kormánytól várjuk. *hanem magától*
a nemzettől. Mindenki tehát, a ki e tárgyhoz ért
 és hozzá szólni tud, vállvetve segítsen a nagy mun-
 kánál. Minden vezércikk, minden szónoklat, minden
 röpirat, mely az általánosan kötelező polgári házasság
 érdekében elmondva és megírva lesz, egy-egy köve
 lesz azon talapzatnak, melyen a polgári házasság épü-
 lete fel fog emelkedni. *Mert hogy ez az épület előbb-utóbb*
el fog készülni. az bizonyos. Ezen indokok vezéreltek
 arra, hogy én is, a ki e kérdéssel már több ízben fog-
 lalkoztam, újra felszólaljak ez ügyben.

Budapest, 1881. April havában.

Sz. K.

I.

— Csalódások — jogegyenlőség — a polgári házasság az erkölcsiség követelménye — a nemzet vallási érzülete — mitől fél a kormány? — az egyes szám a javaslat czimében — a pót-polgári házasság — a zsidó kérdés — mit sért meg a polg. házasság? — a tizedik házassági jog — a felbonthatóság kérdése — a polgári házasság mint népesedési tényező. —

Megszületett tehát Magyarországon a polgári házasság! Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus!

Az igazságügyminiszter beterjesztette a törvényjavaslatot „a keresztyén és izraelita között, valamint az országon kívül kötött polgári házasságról.“ Ez az egész!

Hát ez az, a minek beterjesztésére az igazságügyminiszter ismételten utasított? Ez az a polgári házasság, a mit a közvélemény és az országgyűlés évek óta sürget?

Mi egy díszes új öltönyt vártunk és kaptunk helyébe a régi kopott kabátra egy foltot.

Az új törvényjavaslat a polgári jogegyenlőség elvének megtagadása, a középkori személyes jogok rendszerének folyománya, az állam fenhatóságának feladása a házassági jog terén.

Frázisok! „Ugyan mit forçirozza Ön annyira ezt az állami fönhatóságot, ettől várja Ön az egyedüli üdvösséget?“ kérdi tőlem egy fiatal jogtudós. — Ettől várom a *jogegyenlőséget* — feleltem én, és nem azért perhorrescálom az egyházi házasságot, mert a mitől Isten

őrizzen meg, talán az egyház ellensége vagyok, — hanem azért, mert az egyház a jogegyenlőséget a házassági jog terén létesíteni nem képes, és azért sürgetem az állami fenhatóság érvényesítését, mert csak az állam létesítheti azt, és ha a feladatot kezébe veszi, másképp meg sem oldhatja azt, mint a jogegyenlőség alapján.

Már pedig a jogegyenlőség a magánjogok terén nem frázis! Lehet az politikai, nemzetgazdasági téren, de nem akkor, ha arról van szó, mikép szabályoztassék egy és ugyanazon állam polgárainak házassági joga?

A házassági intézmény minden polgárra, rang-, vagyon- és valláskülömbőség nélkül ugyanaz. A házastársak egymás iránti jogai a házassági viszony tartamának idején, a házasságból született gyermekek jogai az ország minden polgáraitra nézve egyenlők. A házasság a társadalom, az állam alapja, — magánjogi szerződés alapján jön létre, — tekintet nélkül a házas felek hitvallására egy és ugyanazon *világi* célok megvalósítására irányul. Miért legyen tehát a házassági jog egyházi, miért legyen az egyenlőtlen?

A törvényjavaslat általános indokolásában hangsúlyoztatik, hogy a társadalom követelménye miszerint a házasság alakszerűségei és feltételei a különböző államokban lehetőleg egyenlően szabályoztassanak, mennyivel inkább követeli a társadalom, *hogy azok egy és ugyanazon államban egyenlően szabályoztassanak?!*

A javaslat általános indokolásában elősmertetik, miszerint az erkölcsiség követelménye, hogy az állampolgárok házassági akadályok által ne ösztönöztessenek erkölcstelen cselekvényekre, milyenek: a nem belső meggyőződésből történő hitváltoztatás, a belföldi törvény

kijátszása végett külföldön kötött házasságok, vad-házasságban élés stb.

Sajátszerű következetesség! Hát hol történnek a legtöbb áttérések házassági akadály elhárítása czéljából? Talán a zsidóknál? Vagy csak az erkölestelenség, ha zsidó tér át meggyőződés nélkül keresztény hitre, s ha katolikus teszi ezt, ez nem erkölestelenség? Avagy csak a zsidók erkölesössége fekszik az igazságügy-miniszter úr szívéen, saját hitsorsosaié pedig nem? Tehát azért, hogy évenként 10—15 zsidó valahogy át ne térjen *szükséges* törvényt csinálni és a polgári házasságot részökre behozni, azért azonban, hogy évenként száz meg száz katolikus változtatja hitét, és ezer meg ezer él vadházasságban házassági akadály miatt, *nem szükséges*?

Miért nem? A javaslat indokolása erre is tud felelni. Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy hazánkban mindég azon felfogás volt uralkodó, hogy a házasság érvényes megkötéséhez az egyházi esketés szükséges. Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy ez ma is a nemzet nagyobb részének meggyőződése, vallási érzülete. Ezen közel ezredéves gyakorlat által megállapodott vallási érzületet nem szabad kényszerítő szükség nélkül megsérteni.

Erre mi azt válaszoljuk. Hogy milyen felfogás volt hazánkban a multban uralkodó, az figyelembe nem jöhet, mert ha az ezredéves meggyőződés egy új törvény alkotásánál figyelembe jönne, akkor reformot egyáltalában nem lehetne életbe léptetni, akkor a boszorkány pereket sem lehetett volna megszüntetni, mert közel ezredéves vallási meggyőződése volt a nemzet többségének, hogy boszorkányok vannak és hogy azokat megégetni Isten

előtt kedves dolog. Hogy mi a nemzet nagyobb részének meggyőződése és akarata *a jelenben*, azt a nemzeti akaratot képviselő testület, az országgyűlés van hivatva tolmácsolni. Az országgyűlés pedig már 12 év óta folyton sürgeti a polgári házasság behozatalát, és ha sejtelme lett volna, hogy a kormány ily ügyes módon fogja kijátszani akarni a ház határozatait, bizonyosan előre is óvást tett volna ezen polgári házasságnak keresztelt izraelita-keresztény pótházasság ellen. De ha a kormány az általánosan kötelező, vagy fakultatív polgári házasság behozatala által a nemzet többségének ezredéves vallási érzületét nem akarja megsérteni, miért teszi azt a jelen törvényjavaslat által? vagy az nem sérti meg a vallásos érzületet, ha a polgári házasság keresztény és zsidó között engedtetik meg, és csak az sérti ezen érzületet, ha mind a két fél keresztény? *Hisz az utóbbi esetben a felek elmehetnek utólag a paphoz és kiengesztelhetik megsértett vallási érzületüket*, míg a javaslat által megengedett házasságnál ezen utólagos kiengesztelődés lehetősége ki van zárva! És mégis a javaslat nem sérti a vallásos érzületet, az általánosan kötelező polgári házasságot behozó törvény pedig sértené?

Mondjuk ki őszintén, nem a nemzet többsége vallási érzületének megsértésétől fél a kormány, hanem mástól fél.

Attól fél, hogy meg fog bukni, ha kulturharcot kezd az egyház ellen.

A házasság a katolika hittan szerint szentség és ennél fogva az egyház nem engedheti meg, hogy az állam a házasságot oly törvényeknek vesse alá, melyek a házasság szentség-természetével ellentétben állanak.

Az általánosan kötelező polgári házasság ugyan

kétségtelenül szabályozható úgy, hogy a házasság szentség-természete nem érintetik, de ebből a protestantok nem kérnek, ha pedig másképp szabályoztatnék, akkor kész a harc az egyházzal.

És ettől irtózunk Magyarországon!

Egy kétségtelenül az államot megillető jogot nem merünk igénybe venni, mert azt az egyház kezéből kibocsátani nem akarja.

Tehát fogadjuk el a törvényjavaslatot a „keresztény és izraelita közötti polgári házasságról.“

Az igazságügyminiszter ur a javaslat czimében valószínűleg azért használja az egyes számot, mert előre sejti, hogy nagyon is *egyesek* lesznek azok, a kik e törvényjavaslat adta kedvezményt igénybe veendik. — Vannak ugyan különczök, kiknek ily speciális állapot ínyökre lehet, de a legtöbb ember még is szeret társadalmi és jogi tekintetben embertársaival egyenlő helyzetben lenni. Nagyon téved az, a ki azt hiszi, hogy társadalmi előítéleteket törvénnyel ki lehet a világból irtani. Azt a társadalmi előítéletet tehát, hogy a szűkségbeli (helyesebben pót) polgári házasság kevesebb valami, mint az általános gyakorlatban levő egyházi házasság, hogy az előbbi az utóbbihoz körülbelől oly viszonyban áll, mint a pótkávé a valódi kávéhoz, a talmarany a valódi aranyhoz, az új törvényjavaslat sem fogja eltörölhetni. Azt a §§-okkal ki nem küszöbölhető minust, azt a dis-ágiót még növelni fogja azon körülmény, hogy ez a pótházasság csak is zsidók és keresztények közt köthető, a mely házasságok a zsidóság ellen a keresztény lakosság nagy részénél meglévő

ellenszenvnél fogva amúgy sem fognak tartatni nagy becsben.

Már ezen körülményekre való tekintetek nagyon fogják apasztani azok számát, a kik e törvényt, ha ugyan azzá lesz, igénybe veendik, s különösen a társadalmi előítéleteknek még inkább hódoló műveltebb osztály inkább fogja választani az eddigi módot, az áttérést, mintsem hogy e kivételes jog áldásait igénybe vegye.

• Hozzájárul még, hogy az orthodox zsidót és a bigott keresztényt már elfogultsága tartja vissza az ily egybekelestől. Hol talál tehát az új törvény publikumot?

A polgári házasságnak egyik legnemesebb feladata éppen *a keresztények és zsidók közötti antagonismus megszüntetése, a zsidóságnak a keresztény társadalomba való beolvasztása.*

A polgári házasság behozatala a zsidó-kérdés megoldásának egyedüli módja.

Nem akarjuk ezzel azt mondani, hogy ezen már nálunk is mindinkább felszínre vergődő társadalmi kérdés az általánosan kötelező polgári házasság behozatala által egyszerre meg lesz oldva. A roncsoló mérget, melyet századok bűne a társadalom testébe csepegtetett, nem lehet semmiféle orvosság által egy-két évtized alatt abból kiirtani. De nem is azok az orvosságok a legjobbak, melyek erőszakosan hatnak, hanem azok, melyek bár lassan, de biztosan hatnak.

Hogy pedig az általánosan kötelező polgári házasság ily biztosan ható orvosság, azt egyrészt tanúsítja a tapasztalat (példa reá Franciaország), másrészt ez a kérdéses társadalmi baj természetéből, indító okaiból és jelenségeiből biztosan következtethető.

Mert mi a zsidó-kérdés, mint társadalmi baj kút-

forrása? Nem egyéb, mint a százados elnyomás, a megvetés, és az ennek folytán támadt *elszigeteltség és kasztszellem*. Ha ezt az elszigeteltséget megszüntetjük, megszűnik a kaszta és ezzel megszűnik a létezése által a társadalomra háramló veszély is. Az elszigeteltséget pedig csak úgy szüntethetjük meg, ha az ember és ember közti legerősebb kötelékre, a családi kapcsolatra megyünk vissza, és ezzel kapcsoljuk össze a társadalom elvált elemeit. „A társadalom alapja a család, a családé a házasság, — ha tehát a társadalomra akarunk hatni, a házasságnál kell kezdenünk.“

Fogja-e a polgári házasság ezen magasztos feladatát az előttünk fekvő törvényjavaslat teljesíteni! Képtelen feltevés! *Azon törvény, mely a keresztény és zsidó közti különbségen alapul, szüntesse meg ezen különbséget!*

Azon tudat, hogy keresztény ha zsidóval akar egybekelni, ki van zárva annak lehetőségétől oly házasságra lépni, mint a minőt kötnek az ország egyéb lakosai, hogy kénytelen egy egyházilag, saját egyháza által el nem ismert pótházasságra lépni, aligha fogja az új intézménynek azon hatást biztosítani, hogy a zsidók és keresztények közötti ellentétet feledtesse el.

Minden törvény, mely a hitfelekezetek közti különbségre emlékeztet, mely hitfelekezeti szempontból rendezi a polgárok jogviszonyait, a hitfelekezetek közötti surlódást csak növeli, még akkor is, ha a hitfelekezetek közötti jogegyenlőséget igyekszik érvényre juttatni.

A törvény tehát e részben sem fogja teljesíteni feladatát, a miért annak behozatala legkívánatosabb volt.

Nem osztom tehát azok nézetét, a kik azt mondják, hogy az új törvény jobb a semminél, s hogy mindenki-

nek, a ki a keresztények és zsidók közötti házasságot akarja, a javaslatot is kell akarnia, és a ki a javaslatot nem akarja, az ama házasságot sem akarhatja. (Pester Lloyd márczius 23-iki vezércikke.)

Mert a ki a keresztények és zsidók közti házasságot oly czélből akarja, hogy ez e két elem között amalgamizáló hatást gyakoroljon, az a törvényjavaslatot, mely e hatást előidézni nem fogja, nem akarhatja.

Forma dat esse rei!

A törvényjavaslat tehát ezen szempontból is elvetendő.

Térjünk vissza még egyszer amaz indokra, miszerint az általánosan kötelező polgári házasság behozatala a nemzet többségének vallásos érzületét sértené.

Min alapszik ezen vallásos érzület? Azon meggyőződésen, hogy a házasság szentség, hogy az tehát érvényesen csak egyháziilag köthető meg s hogy az érvényesen kötött házasság felbonthatatlan.

A vallásos érzület megsértését tárgyazó panasz azonban csak akkor vehető a törvényhozó által tekintetbe, ha valaki törvény által oly cselekvésre vagy tőrésre kényszerítettik, mely az illető egyén vallási meggyőződésével ellenkezik.

Nem vehető azonban figyelembe ezen panasz akkor, ha azt tárgyazza, hogy *másoknak* engedtetnek meg olyan cselekvények, melyek a panaszló vallási meggyőződése szerint helytelenek.

Ha az állam a vallásos érzület respectálásánál az itt felállított elvnel tovább menne, akkor egy államban több hitfelekezetet meg nem tőrhetne, mert a mi az egyik hitfelekezetnél meg van engedve, az a másiknál

a vallásos érzületet sértheti. Ha a nemzet nagy többségének meggyőződése szerint tehát a házasság felbonthatatlan szentség, mely érvényesen csak egyházilag köthető meg, akkor ezen meggyőződésen alapuló vallási érzület csak akkor lenne megsértve, *ha ama többséghez tartozó egyének a polgári házasság behozatala által ezen meggyőződésükkel ellenkező cselekvényekre, vagy valami olyannak eltűrésére köteleztetnének, mi ezen meggyőződésükkel ellenkezik.*

De kizárja-e az általánosan kötelező polgári házasság behozatala azt, hogy valaki a házasságot szentségnek tartsa? kizárja-e azt, hogy valaki a nézete szerint a polgári hatóság előtt érvénytelenül kötött szövetséget legott az egyházi frigy megkötése által érvényes házassággá át ne változtassa? vagy kényszeríti-e a törvény azt, a kinek vallási meggyőződése szerint a házasság felbonthatatlan, hogy a törvény adta engedélyt a maga részére igénybe vegye?

Avagy már az a pusztá formalitás sértené-e a vallási érzületet, hogy állam-polgár a polgári hatóság előtt tartozik megjelenni, és ott kijelenteni, hogy ő házasságra akar lépni? Hiszen a hívő keresztény az által, hogy magát ezen alakszerűségnek aláveti, sem saját meggyőződése, sem az egyház törvényei ellen nem vét, mert *ő ugy is csak az egyházi áldás kinyerése után tartja házasságát érvényesen megkötöttnek.*

Ha ő utólag az oltár elé lép, és ott egyháza törvényei szerint érvényesen megesküszik, akkor ugyan felette közömbös lehet reá nézve azon körülmény, hogy a törvény szerint házassági frigye már ezen egyházi áldás nélkül is megkötöttnek tekintendő.

Miért nem sérti a vallásos érzületet az, hogy egy

védkötelezettség alatt álló egyén előbb a világi hatósághoz kénytelen nősülési engedélyért folyamodni? Ez pedig inkább sérthetné, mert ez esetben a törvény házassági akadályt állít fel, melyet az egyház nem ösmer, holott az előbbi esetben csak azt kívánja a törvény, hogy a hívő keresztény az állami rend érdekében magát bizonyos alakszerűségnek vesse alá.

Azon érv tehát, hogy az általánosan kötelező polgári házasság a nemzet többségének vallásos érzületét sértené, meg nem áll, a mit ezen reform sértene, *az egyedül a papi befolyás a házasságra és ezzel a családi életre.*

Tessék tehát az általánosan kötelező polgári házasság mellőzését ezzel indokolni!

Fellette megkönnyíti nekünk az előttünk fekvő javaslat az általánosan kötelező polgári házasság szükségességének indokolását, mert mindazon indokok, melyeket a javaslat az izraelita-keresztény pót-polgári házasság mellett felhoz, még inkább szóllanak az általánosan kötelező polgári házasság mellett. És ha valahol a világon érdemelnek ez indokok figyelmet, úgy nálunk azt bizonyosan megérdemlik. Mert nincs a föld civilizált részében ország, hol a házassági jog annyira összevissza van kuszálva, mint nálunk. Van nálunk kánoni jog és szentszéki peres eljárás, melyet senki sem ösmer, csak a papok, — van görögkeleti és görög egyesült egyházi jog, melyet még kevesebben ösmernek, — van a magyarországi protestansoknak egy elavult házassági patensuk, melynek szabványait a törvénykezési gyakorlat régen hatályon kívül helyezte, van az erdélyi helvét hitvallásuaknak, az ágostai hitvallásuaknak és az

unitáriusoknak külön-külön házassági joguk, a melyet Magyarországon csak azon hiréből ösmerik, hogy ott jó pénzért könnyü és gyors az elválás, — van a zsidóknak egy kanczellariai rendeletük, mely a magyar törvényhozás által meg nem erősítettén, magvában érvénytelen, meg van a zsidóknak a talmudjok, melynek házassági jogáról a magyar bíróságoknak fogalmuk sincs, és ez általános zürzavar felett uralkodik egy laza törvénykezési gyakorlat, mely a házassági válóperekben az itélethozatalt tiszta blanquett-munkának tekinti, s melynek fő- és egyedüli alapelve az, *hogy a ki Magyarországon el akar válni, az térjen át.*

Hire terjedvén, hogy a miniszteriumban házassági törvény készül, minden gondolkodó ember; a ki ezt a zürzavart látja, erősen azt hitte, hogy a törvényjavaslat, ha nem is lesz a legliberalisabb, ezen zürzavarban fog akarni rendet csinálni, s hogy a kormány, ha nem meri is az általánosan kötelező polgári házasságot behozni, mégis annyira a mennyire rendezni fogja ezt a zürzavart egy oly törvény által, mely az ország minden lakosainak házassági jogára ki fog terjeszkedni. És ime mit tesz a kormány! Arról az egy speciális esetről, midőn keresztény akar zsidóval egybekelni, gondoskodik csak, ezen egy speciális esetre kidolgoz nagy minutiositással egy egész törvényt, a nagy zürzavart pedig, nem hogy rendezné, de a már létező kilencz házassági jogot még egy tizedikkel szaporítja.

Nagyon nehezen fogja elháríthatni magáról a kormány azon vádat, hogy ezt csak azért tette, hogy valamit tenni látszassék.

Ha a kormánynak oly annyira szivén fekszik az ezen állapotok által megzavart közerkölcsiség, akkor

mindenekelőtt a házasság felbonthatóságának kérdését kellett volna rendeznie általánosan kötelező törvény által. Alább, hol a házasság felbontásáról van szó, kimutatom, hogy a házasság felbonthatósága kérdésének rendezése nálunk még égetőbb szükség. mint magának a polgári házasságnak behozatala.

Ezen kérdést mielőbb rendezni kell, vagy liberalis, vagy reactionarius irányban. Vagy azt mondja ki a törvény, hogy minden házasság bizonyos föltételek mellett felbontható, a mit csak az általánosan kötelező polg. házasság behozatala által tehet meg, vagy jelentse ki a törvény, hogy az 1868. évi 53. t.-cikk 8. §-a, mely szerint az áttért minden cselekvényei azon egyház tanai szerint ítélendők meg. a melybe az illető áttért, azon esetben, midőn a házasság megkötéséről vagy felbontásáról van szó, nem alkalmazható.

Az ilyen törvényrendekezés persze csak az áttéresi botrányt és ennek a közerkölcsiségre hátrányos befolyását szüntetné meg. *de nem szüntetné meg a vad-házasságok számát*, sőt előreláthatólag ezeket még inkább szaporítaná, még pedig a vad-házasságok legrosszabbik fajtát, azt, mely házasság-töréssel párosul, ennek pedig a közerkölcsiségre még károsabb kihatása van, mint az áttérésnek.

Akárhogy vélekedjünk tehát a házasság felbonthatóságának kérdéséről, bizonyos az, hogy a felbonthatlansági tannak gyakorlati alkalmazása alatt szenvedő közerkölcsiség csak az általánosan kötelező polgári házasság behozatala által védhető meg.

Az általánosan kötelező polg. házasság szükségességének indokolásánál nem mulaszthatjuk el, még egy fontos politikai évről megemlékezni, mely már a lapok-

ban is hangoztatva lett, a *magyar nemzet számereje fokozásának szükségességéről*. Kétségtelen ugyanis az, hogy a hol a házasságra lépés egyfelől és a szerencsétlen és ennél fogva meddő házasságok felbontása másfelől megkönnyítették, ott a törvényes házasságban élők és ezzel a törvényes gyermekek száma is nagyobb lesz.

Statistikailag bebizonyított tény továbbá az is, hogy a törvénytelen gyermekek között a halálozási arány a legkedvezőtlenebb. Bizonyos tehát az, hogy a coelibatus és a felbonthatatlansági tan uralma, a házasságok és a törvényes gyermekek számát csökkentik és a törvénytelen gyermekek számát szaporítják.

Egy nemzet pedig, mely magára hagyva és elszigetelve áll a népek zajló tengerében, melynek népesezési viszonyai mint az utolsó népszámlálás kimutatta, 10 év alatt határozott pangást tanusítanak, saját lételenek komoly veszélyeztetése nélkül nem tűrheti azon káros tényezőket, melyek számerejét, habár csak részben is csökkentik, és sürgős kötelességének tartozik tekinteni ezen káros tényezők eltávolítását.

Hogy ezt csak az általánosan kötelező polgári házasság behozatala és ezzel a házassági ügy végleges rendezése által érhetjük el, ezt hangsúlyozni a mondottak után felesleges.

II.

a) — A javaslat részletei — a cím — a javaslat felosztása —

Nézetünk szerint ugyan az egész törvényjavaslat elvetendő és így következtelenségnek látszhatik, ha egyes részleteinek birálatába bocsátkozunk. Tekintettel arra azonban, hogy a javaslatban foglalt nagy részben elvi jelentőségű intézkedések igazságügyi kormányunknak első nézetnyilvánításait képezik a házassági jog terén, tekintettel arra továbbá, hogy ezen javaslat fog, ha jelenleg elvettetnék is, előreláthatólag alapul szolgálni az általánosan kötelező polg. házasságról szóló törvénynek, nem tartjuk feleslegesnek a javaslat részleteivel is foglalkozni.

A javaslat szerkesztője ugy látszik már előre is gondolt arra a lehetőségre, hogy az országgyűlés a keresztény és izraelita közti polgári házasság helyett az általánosan kötelezőt fogja akarni, és nem akarván felesleges munkát csinálni, talán azért szerkesztette oly ügyesen a javaslatot, hogy a cím és az 1. §. megváltoztatása mellett kész az általánosan kötelező polg. házasságról szóló törvény. Avagy megfordítva történt a dolog, és azon a hosszú uton, melyet e javaslatnak megtennie kellett, míg a ház asztalára került, nyirbálták meg szárnyait?*) Bármint történt legyen is, a munka

*) Tiltakozunk azon felfogás ellen, mintha ezen tevékenységet a koronának imputálnók, de a koronának vannak *belső titkos tanácsosai!*

kárba nem veszett s ha az országgyűlés a czimet és az 1. §-t megváltoztatja, nagy köszönettel fogunk tartozni a kormánynak a javaslat betérjesztéseért, nem akarván ezzel azt mondani, hogy azon egyébbként javítani való nincsen.

A törvény czime tehát egyszerűen ez legyen: „Az általánosan kötelező polg. házasságról.“ Az 1. §. pedig következőleg szövegeztessék:

„A házasság csak a jelen törvényben foglalt alak-szerűségek megtartása mellett és csak az állami hatóság részéről e célra rendelt illetékes házassági anyakönyv-vezető előtt köthető meg.“ (Lásd törvényjavaslatomat a házasság megkötésének és felbontásainak feltételeiről, megjelent Budapest, 1880, Grill Károly könyvkereskedésében, 41. és 42. §§.)

A javaslat felosztásán ugyan találunk sok kifogásolni valót, s különösen nem helyeselhetjük, hogy benne a peres eljárás az anyagi joggal össze-vissza van keverve. Így a VI. fej. „Bírói hatáskör“ és a VII. fej. „Illetőség“ tisztán peres eljárással foglalkozik, míg a VIII. fej. „Házassági perek“ a házasság felbontásának feltételeit is szabályozván, már nagyobbrészt anyagi jogi szabványokat tartalmaz, melyek után megint a IX. fej. „Eljárás“ cím alatt egy (!) szakaszban az eljárást szabályozná, ha egyebet is mondana mint azt, hogy a házassági perekben az „eddig követt“ eljárás alkalmazandó, *mely eddigi eljárás épen eddig sehol szabályozva nincs.* De hisz ezek oly dolgok, a melyeken könnyen lehet javítani, csak a cím és az első szakasz megváltoztatása legyen keresztülvihető.

Ezen elnevezés helyett javasoljuk az újabbkori tudomány által elfogadott „Érvénytelenségi okok“ kifejezést. (Lásd br. Rosner Ervin bírálatát törvényjavaslatom felett, megjel. a Magyar Igazságügy múlt évi február havi füzetében.)

A javaslatban felsorolt érvénytelenségi okok következők: *elmebetegség, korhiány, védkötelezettségben állás, félelem, erőszak, tévedés, a házasságmegkötést megelőző örökös tehetetlenség, fennálló házassági kötelék, papi rend, rokonság és sógorság, házasságtörés, büntett, a házasság ünnepélyességeinek megnemtartása.* Az érvénytelenségi okok ezen czifra sorozatát a javaslat még egy nemleges határozmánynyal találja jónak megtoldani, kimondván, hogy az *eljegyzés* nem házassági akadály. Tiltó akadályokat a javaslat csak egyet ösmer, a *nő terhességét*, ezt azonban a házassági perek fejezetében tárgyalja! A gyám és gyámoltja, az örökbefogadó és örökbefogadott közt nincs házassági akadály.

Ezen érvénytelenségi okok közül kihagyandóknak véljük:

1. *A védkötelezettségben állást*, mert ezen akadály nem oly természetű, hogy a házasság érvényességét belső okoknál fogva érintené. Maradjon ez meg mint tiltó akadály, a mint eddig is az volt, a tilalom ellen vétőket pedig érje büntetés.

2. *A papi rendet*, mert az egyház által dogmatikus szempontból felállított akadályokhoz a felekezeten kívüli államhatalomnak semmi köze. Visszaélésektől, botránnytól nem lehet tartani, mert ha pap az egyházi tilalom ellen megnősül, majd számol ő erről saját egyházi fel-

sőbbségének. A papot, ha komolyan nősülni akart, ebben eddig sem lehetett megakadályozni, mert egyszerűen lemondott a papi tisztról és áttért. Ha a törvény ezen érvénytelenségi okot elejti, az áttérés felesleges.

3. *A büntettet.* Ez a javaslat szerint a házastársak egyikének meggyilkolása, vagy ezen gyilkosság kísérlete azon czélból, hogy a másik házastárssal egybekel-hessen. Ezen érvénytelenségi ok a gyilkoságnál impraktikus, mert a gyilkos büntetése ugyanis halál, a gyilkossági kísérletnél pedig felesleges, mert életben maradván az eltávolíttatni czélzott házastárs, a czélba vett házasság már ezen okból nem lesz megköthető.

4. *A házasság ünnepélyességeinek meg nem tartása.* Ilyen ünnepélyességek a javaslat szerint a kihirdetés és a beleegyezésnek ünnepélyes nyilvánítása. A javaslat 25. §. szerint azonban nem érvényteleníti a kihirdetés teljességének hiánya a házasságot, ha a kihirdetés élő szóval legalább egyszer megtörtént és a hirdetésény az illető helyen legalább egy hétig ki volt függesztve.

Nézetünk szerint megfelelőbb, ha a kihirdetést eszközöltetni elmulasztó feleket és a kihirdetés nélkül a feleket összeadó hatóságot ezért büntetéssel sujtjuk, mintha ezen a házasság czéljával benső összefüggésben nem lévő alakszerűségi hiány miatt a már megkötött házasság érvényességének bolygatását megengedjük. Ha a kihirdetés elmulasztása folytán titokban maradt más érvénytelenségi okok kerültek napszínre, azok ugyanis érvényesíthetők lesznek, ha ilyenek nincsenek, akkor a méltányosság és a közerkölcsiség érdekei kívánják, hogy a bevégzett tényt ne bolygassuk. A mi a *beleegyezés ünnepélyes nyilvánításának hiányát* illeti, ez nézetünk szerint nem érvénytelenségi ok, hanem annál

is több. Az e nélkül megkötött viszony *egyszerűen nem házasság*, és így azt érvényteleníteni sem kell. (Lásd bővebben törvényjavaslatom 41. §-át és ennek indokolását.)

Az *elmebetegség* házassági akadályánál a javaslat az 1877. évi XX. t.-czikk 28. §-ára utalván, kétséges marad, ha vajjon csak az idézett szakasz a) pontjában említett elmebetegek és magukat jelekkel megértetni nem tudó siketnémák, vagy a 28. §. b) pontjában említett gyenge elméjűek és a magukat jelekkel megértetni tudó siketnémák is képtelenek-e a házasságkötésre. Mi a gyöngye elmség szorosabb meghatározása mellett egészségügyi szempontból az utóbbiakat is képteleneknek nyilvánítanók. miután az ily betegségek többnyire örökösök.

Az *életkor* tekintetéből nem helyeselhetjük azt, hogy egy 14 évet meghaladott fiu atyja beleegyezésével érvényes házasságra léphessen. A kánoni jogból átvett ezen életkorhatár nem felel meg égalji viszonyainknak és társadalmi igényeinknek, fineműek 18-dik és nők 15-dik életévük betöltése előtt ne léphessenek házasságra.

A *félelem, erőszak és tévedés* házassági akadályánál a javaslat tulságos casuistikát fejt ki. A két elsőre nézve elég annyit mondani: „Az oly házasság, melynél a beleegyezés erőszak, vagy alapos félelem gerjesztése által eszközöltetett ki, érvénytelen.” A *tévedésnek* a javaslat szerint csak akkor van érvénytelenítő hatása. ha a beleegyező személy jövődő házastársának személyében tévedett és ha nejét már más által telherbe ejtve találja. Minden más tévedés lényegtelen. Nem veszi észre a javaslat, hogy a mindjárt a tévedés után felső-

rolt örökös tehetetlenség szintén nem egyéb, mint tévedés a házastárs lényeges tulajdonságaiban, mert hiszen a javaslat szerint ez nem képez absolute érvénytelenségi okot, hanem a 46. §. szerint csak akkor, ha arról a másik házastárs a házasság megkötésekor tudomással nem birt. Sokkal czélszerűbb, ha a törvény e tekintetben egy elvet állít fel és annak alkalmazását a bíróságra bizza. Nem helyeselhetjük továbbá, hogy a család által előidézett tévedés semmi körülmények között nem érvénytelenségi ok. A javaslat szerint egy magát gazdag urnak feltüntető megszökött gályarab házassága tisztes nővel, ki ravasz fondorlatok által a házasságra reá biratott, nem volna érvényteleníthető. Nézetünk szerint a törvény a tévedésre vonatkozólag így szövegezendő:

„Érvénytelen a házasság, ha tévedés történt a házasulandók személyében, vagy azok oly lényeges tulajdonságaiban, melyekről alaposan vélelmezhető, hogy azokról való tudomás esetére a tévedésben levő a házasságba bele nem egyezett volna. A vagyoni állapotra vonatkozó tévedés csak akkor érvényteleníti a házasságot, ha család forog fenn, és a csalásban azon házastárs, kinek vagyoni viszonyaiban a tévedés történt, részes, vagy arról tudomással birt.“

A *rokonsági* akadállynál azt jegyezzük meg, hogy ennek mostoha, azaz oly testvérek között, kiknek közös nemzőjük nincs, értelme nincs, hogy ez tehát csak a féltestvérekre, kiknek atyjuk vagy anyjuk közös, szorítandó. A javaslat úgy látszik szintén ezt akarja mondani, de a két fogalmat összetéveszti. Szerfelett kiterjeszti a javaslat a *sógorsági* akadályt, a mely szerint az még a házastárs unokatestvérére is kiterjed.

A sógorsági akadály, miután ugyis csak a *respectus parentelae*-n a javaslat indokolása szerint csak az erkölcsiségen alapszik, a házastárs fel- és lemenő rokonnaira és a szülő házastársára és házastárs gyermekére (mostoha szülő — mostoha gyermekre) szorítandó.

c) — A házasság megkötése és az anyakönyvvezető hivatal. —

A törvényjavaslat III. fejezete a *házasság ünnepélyességeiről*, a IV. fejezet a *házassági anyakönyvekről* szól. Egészen véve kevés kifogásolni valót találunk ezen administratív jellegű szabályokon. Magától értetődik azonban, hogy azon esetre, ha az általánosan kötelező polg. házasság behozatnék, az alispán, illetve polgármester nem végezhetné el maga a házassági anyakönyvvezető teendőit. *Kikre bizassék tehát ezen tisztség?* Ez a polgári házasság czélszerűségének egyik főkérdése, szabadjon tehát azzal e helyütt kicsit bővebben foglalkoznom.

Többször idézett törvényjavaslatomban az 1875. évi febr. 5-iki német birodalmi törvény nyomán a házassági anyakönyvvezetői tisztséget úgy javasoltam szervezendőnek, hogy a házassági anyakönyvvezetőket a belügyminiszter nevezi ki, hogy minden községben legalább egy anyakönyvvezetőnek kell lenni, hogy azon esetben, ha valamely községben egyáltalában nem találatnék ezen hivatal betöltésére alkalmas egyéniség, ezen község azon szomszédközség anyakönyvvezetője alá tartozik, melyet a belügyminiszter részére kijelöl. Az intézmény tekintélye emelésének és egyszersmind takarékoság szempontjából azonban a kinevezési rendszer alapul vétele mellett tekintettel voltam arra, hogy a mennyire lehet, az anyakönyvvezető tisztség első sorban

a közigazgatási tisztviselőkre bizassék. Javaslatom szerint tehát a fővárosban a házassági anyakönyvvezetők a kerületi előljárók és a szükséghez képest egy-két kerületi esküdt, — törvényhatósági joggal felruházott és rendezett tanácsú városokban a polgármester, esetleg egy vagy több tanácsstag; megyékben rendszerint valamely állandóan az illető községben lakó közigazgatási tisztviselő és csak ott, hol ilyen nincs, vagy a meglévő erre nem alkalmazható, nevezhetők ki ezen tisztségre más alkalmas állampolgárok. Javasoltam továbbá, hogy minden anyakönyvvezetőnek legyen állandó helyetese, ugy azonban, hogy az egyik anyakönyvvezető a másikat helyettesíthesse.

Az anyakönyvvezető hivatal illetén decentralisációjára ellen nyilatkozott br. Rosner Ervin jogtudor idézett birálatában, azt javasolván, hogy minden szolgabírói járásban csak egy anyakönyvvezetői hivatal állítassék fel, melynek vezetésével akár egy kir. közjegyző, akár egy kinevezett tisztviselő lenne megbízható.

Br. Rosner Ervin jogtudor birálatára ugyancsak a magyar igazságügyben közzétett válaszom kimerítvén azon érveket, melyek az intézmény decentralisációjára mellett szólnak, szabadjon nekem azokat e helyütt ismételtnem.

„Az anyakönyvvezető-hivatal mikénti szervezése képezvén különösen nálunk a punctum salienst, melytől a polgári házasság intézményének életrevalósága gyakorlati keresztülvihetősége függ, köszönettel tartozom a birálatnak, hogy épen e kérdésben felszólalt és javaslatomat e részben megtámadta. A javaslat a német birodalmi törvényt alapul véve, a lehető legnagyobb decentralisációt és az intézmény olcsóvátételét tűzte ki

irányelvül. A bírálat centralisatiót és a hivatal jó díjazását követeli. Ezen két ellentétes irányelv között választanunk fog kelleni. Azon szemrehányásra, hogy a német és francia intézményeket akarom átültetni hazánkba, nem is reflectálok, mert a ki ettől idegenkedik, az ne akarjon polgári házasságot. A tősgyökeres magyar polgári házasságot még fel kellene előbb fedezni. Nem engedem meg azonban, hogy én az átültetésnél a hazai viszonyokat kellő figyelemre nem méltattam.“

„Szabályul állítottam fel ugyan (jav. 44. §.) hogy minden községben, ideértve az ahhoz tartozó pusztákat, legalább egy anyakönyvvezetőnek kell lenni. De ezen szabály mellett, tekintettel a hazai viszonyokra, a második bekezdésben mindjárt ott van a kivétel: „ha valamely községben egyáltalában nem található ezen hivatal betöltésére alkalmas egyéniség, ezen község azon szomszéd község anyakönyvvezetője alá tartozik, melyet a belügyminiszter részére kijelöl.“

„Ezen kivétel felállítása és a javaslatba hozott miniszteri kinevezés illetve megerősítés elég biztosítékot nyújt arra nézve, hogy az anyakönyvvezető hivatal nem fog hivatalan kezekre bízni, s hogy az intézmény oly helyeken is alkalmazható lesz, a hol az intelligentia hiánya miatt a hivatal betöltésére alkalmas embert találni nem lehet.“

„A bírálat szerint hazánkban egész sorait találjuk oly községeknek, melyekben a papon és jegyzőn kívül egy intelligens ember sincsen. És miért nem lehetne anyakönyvvezető a jegyző? Avagy az anyakönyvvezetéssel járó blanquette kitöltés és néhány idevágó §. ismerete oly mély tudományos képzettséget föltételez-e, hogy a jegyző, ki a sokkal bonyolultabb adó- s egyéb

közigazgatási ügyeket viszi, erre képtelen lenne? Vagy nem volna meg a jegyzőben a kellő tekintély? Ez igen relativ dolog. A jegyző társadalmi állása szemben a parasztéval elég kiváló, hogy ez utóbbi az előbbinek a kellő tiszteletet megadja. Máskülönben pedig az illető egyén személyes tulajdonságaitól függ, tud-e magának tekintélyt szerezni, vagy nem. A közigazgatási bizottsági elnök ellenőrzése (javasl. 62. §.) és az anyakönyvvezető mindenkori elmozdíthatósága (jav 55. §.) ugyhiszem elég biztosíték arra nézve, hogy botrányoknak eleje vétessék.“

„A birálat azon nézetben van, hogy a nobile officium ideje letünnvén, a földbirtokos osztály nehezen fog vállalkozni oly hivatalra, mely előnyt alig, de annál több terhet és kellemetlenséget hozhat magával. Megengedem, hogy egy alföldi olygarcha, kinek 10—20 ezer holdja van egy tagban, nem fog hivatalnokoskodni 200 frtéért. De máskép van ez a felföldön. Meglehetünk győződve, hogy bármely felföldi megyében, hol a földbirtokos osztály oly erősen van képviselve, hogy minden falura átlag 2—3 földbirtokos jut s hol az úr már az évi 600 frt jövedelemnél kezdődik, nem egy földbirtokos két kézzel fog nyulni e hivatal után, mely esekély jövedelmét 200 frtal megszaporitja, s a kényelmes blanquette munkán kívül reá más terhet alig ró; miután a helybenlakás kötelezettsége reá nézve, ki ugyis folyton helyben lakik s a birsággali fenyegetés tehernek nem tekinthető, az évenként előforduló 50—60 házasságkötés pedig idejét aligha fogja oly nagyon igénybe venni.

Nézetem szerint tehát a felföldön a szapora földbirtokosságban, az alföldön a falusi és körjegyzőség-

ben fogjuk megtalálhatni kevés kivétellel az anyakönyvvezetői tisztségre alkalmas emberanyagot.

„A bírálata városokban általam javasolt szervezést hallgatással mellőzvéen s így látszólag helyeselvén, minden szolgabirói járásban csak egy anyakönyvvezető-hivatalt akar felállítani, melynek vezetésével akár egy kir. közjegyző, akár egy kinevezett kir. tisztviselő lenne megbízható.

„Nézetem szerint a polgári házasságot nem lehetne alkalmasabb módon hazánkban népszerűtlenné, sőt lehetetlenné tenni, mint az anyakönyvvezető hivatalnak ily módon való szervezése által. Megköszönné a paraszt, ki eddig hozzászólván volt, hogy esküvőjét a falubéli templomban megtarthatta, ha ezentul a bírálata által javaslatba hozott szervezés mellett 4—5 órai, rossz időben, néhol egy napi járást kellene tennie násznéppel és muzsikaszóval s mindazzal, a mi egy falusi menyegzőhöz tartozik. Télen, ősszel, tavasszal, mikor nagy a sár, pedig épen csak kocsival lehetne utra kelni, mert hisz csak nem teheti tönkre a násznép ünnepi ruháját, egy 4 órányi gyaloglással a feneketlen országuton. A kinek van lova, kocsija annál csak hagyján, de a kinek nincs, az hadd várakozzék, míg nyárra fordul az idő.“

Ezek persze most mind csak akadémiai discussiók, miután azt a másfél tucat keresztény-izraelita polgári házasságot, melyek kedvéért a törvény ezélba vétetik, az alispán vagy a polgármester pipaszó mellett kényelmesen elvégezheti.

d) — Felmentés — birói hatáskör — illetőség — a felbonthatatlanságnak egy kibuvó ajtaja.

A *felmentésnek* a javaslat külön fejezetet (V.) szentel. Czélszerűbbnek tartjuk e részben a német biro-

dalmi törvény módszerét, hol mindjárt az érvénytelen-ségi oknál megjegyeztetik, van e helye felmentésnek és mily esetben. Helyeseljük, hogy a felmentést a belügy-miniszter, sürgős esetekben a polgármester (alispán) adja meg, de megengednök a felmentést a házasság-törés akadályánál is, mert megtagadása csak az ártatlan gyermekeket sújtja és elvégre is vadházasságra ösztönözvén a feleket, az erkölcsiségre káros befolyással bír.

A VI. fejezet — *Bírói hatáskör* — és a VII. fejezet *Illetőség* — a perjogot szabályozzák. Ezen fejezeteket, valamint a IX-diket, mely az *Eljárásról* szól, egészen kihagyandóknak, és a házassági peres eljárást külön törvény vagy miniszteri rendelet által véljük szabályozandónak. A házassági peres eljárás nálunk codificálva nem lévén, felette nagy tájékozatlanság és jogbizonytalanság uralkodik e téren. Egyes eljárási szabályoknak rokon törvényekben csak úgy odavetőleg történő elszó-rása csak növeli a zavart. A keresztény-izraelita polgári házasság részére csupán persze nem volt érdemes külön házassági peres eljárást kidolgozni.

Sajátszerű intézkedést tartalmaz a javaslat 40. §-a, mely így szól: „ha azonban a házastársak, vagy ezek egyike vallását a törvény által megengedetten és olyképen változtatta meg, hogy a házastársak mindegyike ugyanazon vallásúvá vagy a törvényesen bevett keresztény vallásfelekezetek valamelyikéhez tartozóvá lett és ezután a házasság egyházi közeg előtt újra megkötetik: a királyi törvényszékek hatásköréhez a jelen törvény alapján csupán csak az először kötött házasság érvényének megítélése tartozik.“ Ezen a házassági jog terén eddig ösmeretlen kérdés megengedése által az

állam concessiót akar adni az egyháznak saját tekintélye árán. Hisz a törvény ünnepélyesen kijelenti, hogy az a keresztény-izraelita polgári házasság teljesen érvényes házasság. Ha pedig érvényes, *akkor az azt kötött feleknek a másodszori házasságra lépés önmagukkal nem engedhető meg többé.*

Az utólag ily felekre adott egyházi áldás tehát nem birhat az állami törvény szempontjából *házasságkötés* jellegével, hanem az a *házasságnak pusztá megáldása.* Ennek pedig azt a hatályt tulajdonítani nem lehet, hogy a megáldott házasság most már megszűnt polgári házasság lenni. Hiszen külföldön is divatban van a házasság egyházi megáldása, de azért egy törvény sem tulajdonítja ezen egyházi cselekménynek azt a hatályt, hogy ennek folytán a házasság megszűnt polgári lenni.

Csak a vak nem látja, hogy ezen az eljárási szabályok közzé becsusztatott intézkedés kibuvó ajtó akar lenni a felbonthatlansági tannak! Caveant consules!

e) — Érvénytelenségi per — Időleges elválás és a házasság felbontása —

A VIII. fejezet, *házassági perek* cím alatt meghatározza, mely esetekben és ki által indítható meg a házasság érvénytelenítése iránti per, és megállapítja az időleges elválás és a házasság felbontásának feltételeit. A javaslat helyesen különbözteti meg az érvénytelenítést a felbontástól, és még is több esetben helytelenül használja a felbontás kifejezést. Így a 8. §-ban: „nem érvényesítheti a férj ezen jogát (kereseti jog a házasság érvénytelenítésére a nő teherben találása esetén) ha oly nővel, a kinek előbbi házassága érvénytelennek nyilvánított vagy *felbontatott*, a 63. §. rendelkezése ellenére (terhességi idő bevárása nélkül) kötött házasságot. „Itt

nyilván a felbontás alatt az előbbi házasságnak halál általi *megszűnése* is értendő, mert méltatlan volna a házasság érvénytelenítését megengedni, ha a férj az özvegyet teherben találja. Ugyanily értelemben veendő az ennek megfelelő 63-ik §-ban is a „felbontatik“ kifejezés, illetve a nőnek terhessége a házasságnak halál általi megszűnése esetében is bevárandó. Hasonló fogalomzavart tartalmaz a 11-ik §. ezen intézkedése: „a ki már házas volt és ismét házasságra akar lépni, tartozik házassági kötelékének *felbontását* bizonyítani.“ Hátha nem bontatott fel házassági köteléke, hanem érvénytelenített, vagy hitves-társa halála által szűnt meg?

Magától értetődik, hogy az általunk elejtetni javasolt érvénytelenségi okok esetében az érvénytelenítési pert is mellőztetni kívánjuk, semmikép sem helyeselljük azonban, hogy a papirend házassági akadálya esetében a pert a tiszti ügyész tartozzék megindítani. Miért álljon a tiszti ügyész felekezeti érdekek szolgálatában? Feleslegesnek tartjuk a tiszti ügyész beavatkozását nőrablás esetében is. Az ily nőt szabadságába kell visszahelyezni, arra való a rendőrség és a büntető törvény, aztán pedig indítson a nő maga pert, ha neki tetszik.

Miután a tiszti ügyész beavatkozását csak a közérdek kívánja, ez pedig csak addig van megsértve, míg az érvénytelen házasság fennáll, szükségesnek tartjuk azon rendelkezést, hogy az ügyész csak addig indíthatja és folytathatja a pert, míg mindkét házastárs életben van, s miután az örökösök beavatkozása csak akkor jogosult, ha örökjoguk megnyílt, ezek a javaslattól eltérőleg csak akkor lehetnek jogosítva az érvénytelenségi pert megindítani, midőn azon házastárs, a ki után a házasság érvénytelenítése esetére örökösödnének, meghalt.

Jónak látjuk továbbá, hogy mindazon esetekben, melyekben a köteléki per hivatalból megindítandó, az a házastárs vagy törvényes képviselője által is megindítható legyen, mert a tiszti ügyész és a magát sértettnek vélő házastárs között nézet-eltérés lehet s ha az elhatározást egészen a tiszti ügyészre bizzuk, akkor ő ez ügyben a bíró.

Nagy hiánya a javaslatnak továbbá, hogy az érvénytelenítési per elévülésére határidőket nem állapít meg, már pedig felette méltánytalan lenne, ha például házasságtörés miatt egy 10 vagy 20 év óta fennálló boldog házasság létele meg volna támadható.

A javaslat megengedi az *időleges elválást* határozatlan időre és a *házasság felbontását*. Szabadelvűség szempontjából az ide vonatkozó szabványok kevés kívánni valót hagynak fenn. Hogy a javaslat az időleges elválást mint a megbomlott házassági viszony önálló rendezésének egyik módját fentartja, azt csak helyeselhetjük, mert habár a házassági együttélésre jogi kényszer nincs, s így sok esetben a tényleges elválásra való bírói engedély feleslegesnek látszik, fentartandónak véljük ezen intézményt azért, mert lehetnek esetek, hol a házassági együttélés türethetlensége mellett a felek, vagy azok egyike a házasságot bizonyos okokból, például a gyermekek sorsára való tekintetből felbontani még sem akarja. Ily esetben azután a vétlen nő, ha a tényleges elválással beérné, férje elleni tartási igényeit veszítené, a vétlen férj pedig, ha ő kényszerítené vétkes nejét a különválva élésre, kénytelen lenne az erre érdemetlen nőt eltartani.

De különben is az időleges elválás birói megengedése által sok kellemetlenségnek és botránynak lesz eleje véve, melyet a csak tényleg elváltan élő felek férji és női jogok igénybevétele czimén egymásnak okozhatnak.

Sajátszerű, hogy a javaslat a békéltetési kísérletet csak az időleges elválásnál engedi meg, míg azt a házasság felbontásánál egészen mellőzi. Mi ezt az utóbbinál is alkalmaztatni akarjuk, elegendőnek tartjuk azonban a békéltetésnek egy izbeni megkísértését, mert tapasztalati tény, hogy a házasságokat, ha köztük az egyenetlenség már oly fokra hágott, hogy az a válópör nyílt declarációjához vezetett, egy a hatóság által megkísérlett békéltetés nem képes kiengesztelni és minden további érintkezés és idegenek beavatkozása csak ismételt haszontalan recriminatioakat idéz elő.

Az időleges elválás esetei közé felveendőnek tartjuk még a következőket:

a) ha a házastárs oly, bár gyógyítható elme- vagy kedélybetegségbe esik, mely a vele való együttlakást életveszélyessé teszi;

b) a nő kérheti az elválást, ha a közösülés reá nézve életveszéllyel van összekötve és ez orvosilag bebizonyíttatik.

c) a nő kérheti az időleges elválást, ha férje a rangjához és tehetségéhez mért tartást tőle makacsul megtagadja;

Áttérünk a *házasság felbontásának feltételeire*.

A polgári házasság behozatalának kérdésével szoros kapcsolatban van a házasság felbonthatóságának kérdése, főleg azért, mert ez utóbbit nem is rendezhetjük a kor kívánalmainak megfelelőleg az előbbinek behozatala nélkül.

A házasság a katolika hittan szerint fel nem bontható. A földi jólét, a humanitás, a közérkölesiség és a jog iránti tekintetek a házasság felbonthatóságát követelik. Követelik azt oly ellenállhatatlan erővel, hogy a hit kapcsolai nem képesek a válni akarót visszatartani, hogy a meggyőződés nélküli vagy meggyőződés elleni hitváltoztatás számba sem jön a válni akarónál.

A katolika hittan állami törvény által nem módosítható. Az állam nyílt harezra provokálná az egyházat, ha állami törvényben kimondaná, hogy az egyházilag felbonthatlanul megkötött katolika házasság a polgári bíróság ítélete által felbontathatik. Egy ily törvény ugyan nem tartalmazna képtelenséget, mert a házassági intézmény lényegében ugyanaz marad, akár pap, akár szolgabíró adja össze a feleket, de mindenestre jobban sértené az egyház érzékenységét, mintha az állam azt mondja, én adtam össze a házasfeleket, tehát én azokat el is választhatom.

Az oly törvény pedig, mely a katolikus lelkészt büntetés terhe mellett arra kötelezné, hogy elvált házasefet hitvestársa életében mással megeskessen, már nem csak az egyház érzékenységét sértené, de keresztül sem volna vihető.

Az ily törvények tehát hazánkban inoportunosok lévén, vagy tünnünk kell tovább is a felbonthatlansági tan szomorú következményeit, vagy be kell hoznunk a kötelező polgári házasságot minden consequentiával, s állami törvény által kell szabályoznunk a házasság megkötésének és felbontásának feltételeit.

A polgári házasság behozatalának egyik főindoka tehát nálunk a házasság felbonthatóságának szabályozása, sőt mi a házasság felbontása feltételeinek meg-

határozását hazánkban sokkal sürgőbb, sokkal égetőbb kérdésnek tartjuk, mint a házasság megkötése módjának szabályozását.

A házasság megkötésének módja ugyanis a házassági intézmény lényegére, a házaspár kölcsönös viszonyaira, a családi kötelekre befolyással nincs. A megkötési módok bármelyikénél a házasságkötési szándék a lényeges kellék: a pap áldása, az anyakönyvvezető nyilatkozata, mellékes dolog. Maga a házasság mint intézmény szintén ugyanaz marad, két különemű személy közt az életfogytiglan tartó teljes életközösségre és család alapításra irányult egyesülés, akár egyházilag, akár polgárilag köttetik meg a házasság, mert a polgárilag megkötött házasság ezéja és lényege az egyházilag megkötött házasságéval azonos.

Arról sem panaszkodhatunk, hogy az esketések és a házassági anyakönyv vezetése körül jelenleg nálunk visszaélések lennének tapasztalhatók s hogy a lelkes nem lenne a házasság megkötésének közvetítésére és az anyakönyv vezetésére alkalmas közeg, sőt ellenkezőleg, sokan attól tartanak, hogy ezen jól begyakorolt s felette alkalmas közegeket a polgári anyakönyvvezetők kivált kezdetben nem fogják pótolhatni.

A mi tehát bennünket a polgári házasság behozatalának sürgetésére sarkal, az inkább elvi szempont, az állam fenhatóságának érvényesítése a magánjogok terén. Máskép áll ez a házasság felbonthatóságának kérdésével.

Itt már nem pusztán elvi kérdéstről, hanem az egyén egész életüdvösségét mélyen érintő, életbevágó gyakorlati kérdéstről van szó.

A boldog szerelmes párnak mindegy lehet, ha vajjon

a pap vagy a szolgabíró adja át nekik a földi paradicsomhoz a kulcsot. Azok bizony keveset törődnek ilyenkor az állam vagy az egyház fenhatóságával. De bezeg, ha a földi paradicsom pokollá változott, ha a rózsaláncz tűrhetlen rabbilincsesé lett, mely az ártatlan, fenkölt lelkű nőt egy aljas gonosztevőhöz, a család fen tartásáért egész odaadással küzdő férjet egy elvetemült, kötelességeiről megfélekedezett nőhöz lánczolja le, akkor megszűnik a kérdés pusztán elvi érdekű lenni.

Ezen kérdésnek nagy fontossága miatt főfigyelmet kell fordítanunk a javaslatnak ide vonatkozó szakaszaira. Azok megbirálásánál két szempontra leszünk tekintettel. Az első az, hogy a felbontás tulságos megkönnyítése által ne szenvedjen a házasság mint közerkölesiségi tényező, az *erkölcsi szempont*, a másik az, hogy annak tulságos megnehezítése által ne szenvedjen a földi boldogságra joggal igényt tartó egyéni érdek, a *humanitási szempont*.

A javaslat a következő esetekben engedi a házasságot felbontani.

1. házasságtörés esetén ;
2. hűtlen elhagyás esetén, ha az elhagyó birói intéésre, vagy a midőn tartózkodási helye nem tudatik, birói hirdetvényi felhívásra egy év alatt vissza nem tér ;
3. ha a házastárs a másiknak életére veszélyesen tört, vagy őt súlyosan *ismételve* bántalmazta ;
4. ha a házastárs a házastársat házasságtörésre csábítja vagy kényszeríti.
5. kölcsönös legyőzhetlen ellenszenv miatt.

A mint látjuk, a javaslat a József-féle nyílt parancs felbontási eseteit kettővel toldotta meg: a súlyos ismételt bántalmazással és a házasságtörésre való csábítás-

sal, illetve kényszerítéssel. Mind a két eset olyan, hogy azok ellen erkölcsi szempontból kifogást tenni nem lehet, a humanitási szempont pedig ezen esetek elfogadását határozottan követeli.

Megjegyzendőnek tartjuk azonban a törvényben, hogy a házasságtörésnél a nyíltan vagy hallgatag történt megbocsátás, valamint a házasságtörés kölesönösége megszünteti a kereseti jogot, miszerint továbbá a házasságtörés megbocsátottnak tekintendő, ha a keresetre jogosult fél a házasságtöréshez kezet nyújtott, vagy ha annak tudomására jutása után a házaseletet hitvestársával tovább folytatta, vagy egy bizonyos idő alatt a válópört meg nem indította. (Törvényjavaslatom 105. 106. §§.)

A hűtlen elhagyásnál hosszúnak tartjuk az egy évi határidőt, mely alatt a megintettnek joghátrány nélkül joga van visszatérni, és a törvény kijátszásának meggátlása végettszükségesnek tartjuk megállapíttatni, hogy azon esetben, ha az elhagyás három izben ok nélkül ismételtetik, a visszatérésre való megintés nélkül is kérhető a házasság felbontása.

A javaslatban felhozott eseteken kívül előbbi nézetemtől eltérőleg humanitási szempontból csak két esetet kívánnék még a törvénybe felvételni. Az egyik az, ha a házastárs gyógyíthatlan elme- vagy kedélybetegségbe esett, — a másik az, ha büntett miatt hosszabb ideig tartó szabadságbüntetésre ítéltetett! — Ha az elmebetegség gyógyíthatlan, a mi az orvosi tudomány szerint gyakran bebizonyítható, akkor a beteg házastársnak csak teste él még, lelke pedig meghalt és csak czéltalan kegyetlenség lenne a rosszul alkalmazott ke-

gyelet ürügye alatt az élőt életfogytiglan a halotthoz lelánczolni.

Ha valaki súlyosabb büntett miatt hosszabb szabadságbüntetésre ítéltetik, az erkölcsileg hal meg, és méltatlan lenne vétlen házastársát kényszeríteni, hogy vele az erkölcsi halált megossza. A vétkes félen nem történik jogtalanság, mert ő volt az első, a ki az erkölcsi rendet megzavarta, ő tette magát érdemetlenné arra a becsülésre, a mely nélkül boldog házasság nem képzelhető, a vétlen felet pedig életfogytiglan egy gonosztevőhöz lánczolni legalább is méltatlanság.

Az időleges elválás által előidézett visszás helyzet megszüntetése, az ezzel összekötött erkölcsi és anyagi károk elhárítása czéljából végre tanácsosnak tartjuk, hogy a véletlen félnek minden esetben szabadságában álljon a házasság végleges felbontását kérelmezni, *ha a bíróilag megengedett időleges elválás hosszabb ideig, például öt vagy hét esztendeig tartott* és ezen idő alatt a házastársak között a béke helyre nem állott. Ezen rendelkezést nem érheti azon vád, hogy az a házasságok könnyelmű felbontásához vezetne, a tapasztalat pedig azt tanítja, hogy ily intézkedés szükséges, hogy az sok szerencsétlenségnek és sok erkölcstelenségnek utját szegi.

f) — Nemzetközi jog —

A javaslat X. fejezete a külföldiekre alkalmazandó törvényekre vonatkozik, a kik belföldön léptek vagy akarnak lépni polgári házasságra. A javaslat második része pedig a külföldön kötött polgári házasságokról intézkedik. A javaslat e tekintetben elvül állítja fel, hogy a házasságkötési személyes képesség a házastársak honi törvényei szerint, a kihirdetés, az ettől

való felmentés és az összeadás módja pedig a házasság megkötése helyének törvényei szerint ítélendő meg. Ha a törvény szerzője ennek elvi kimondásával beérte volna, nem dicsekedhetnék ugyan azzal, hogy a kérdést a tudománynak a magánjogi jogszabványok összeütközése felőli legujabb tana szerint oldotta meg, de legalább nem zavarta volna úgy össze a dolgot, a mint azt a szerencsétlen casiustikus szövegezés által tette. A tudomány legujabb tana szerint a házasság érvényesége és ezzel a házasságkötési képesség azon hely törvényei szerint ítélendő meg, *a hol a házasság székel*, a házasság pedig ott székel, a hol a férj a házasság megkötésekor állandóan lakik. A javaslat ettől eltérőleg intézkedvén, szabványai ez okból az elmélet, homályosságuk miatt pedig a gyakorlat igényeinek nem felelnek meg.

Ezzel kimerítettük a tárgyat, s midőn a tollat letesszük, csak még azon óhajtásunknak adunk kifejezést, vajha az általunk bírált törvényhozási experimentum felköltené a magyar parlament érdeklődését a hazánkban nagy nyomoruságban tengődő házassági ügy iránt.

III.

— A Josefinismus és a polgári házasság —

Már ezen munka sajtó alatt volt, midőn az általánosan kötelező polgári házasságnak egy új ellensége támadt Dr. Kovács Gyula törvény-tervezetében, melyet ez a polgári házasságról írt és a jogtudományi közlönyben közzé tett. Ha már benne vagyunk a küzdelemben, küzdjünk meg ezzel is.

Dr. Kovács Gyula törvény-tervezetének az az alapeszméje, hogy az állam tökéletesen megfelel feladatának a házassági ügy terén, ha a házasságot világi törvény által szabályozza, a házassági ügy kezelését, anyakönyvelést, esketést bizza a lelkészekre és csak ha ezek az állam törvényét respektálni nem akarnák, menjenek a felek a polgári hatóság elé házasságot kötni. (Szükségbeli polgári házasság.) A keresztény és zsidó közötti házasság pedig minden esetben polgári hatóság előtt kötessék (partialisan kötelező p. házasság), nehogy a feleknek valahogy eszükbe jusson a rabbihoz elmenni, a mi által Dr. K. Gy. szerint ezen házasság „népszerűtlenné válna.”

Ez az ultramontanizmusban hígított Josefinismus !

A Josefinismus alapeszméje az volt, hogy az államhatalom ura mindennek, a mi az államban van és így

ura az egyháznak is, a miért is jogosítva van egyházi ügyekben is kötelező szabályokat felállíthatni. A Josefínus egyházi ügynek tekinti ugyan a házassági ügyet, nem veszi el a lelkészeiktől a házassági ügyek kezelését, de reájuk parancsol, hogy ebben az állam törvényeihez alkalmazkodjanak.

Ez bár bizonyos tekintetben kifogásolható, de az állam méltóságával összeférő, férfias eljárás.

Mit akar azonban a József-féle nyílt parancs lelkes védője? fel akarja ő is állítani az állami törvényt, és mert ő a jogtörténelmi fejlődésnek buzgó hive, beéri a tudomány mai színvonalán nem álló József-féle nyílt parancs általános törvénynyé való emelésével, de nem akarván „tollat és kardot“ egyszerre kezébe venni, megengedi, *hogy a papok ezt a törvényt csak annyiban tartsák meg, a mennyiben nekik tetszik.* ha pedig a pap azt találja, hogy az a törvény az ő egyházának parancsaival meg nem fér, — akkor legyen jogosítva az esketést megtagadni. Ezzel a concessióval mi a papoknak tartozunk, mondja Dr. Kovács Gyula.

Különös consequentia! Egyrészt elösmerni azt, hogy a házasság világi, állami ügy, hogy az államnak nemesak joga, hanem kötelessége is ezen ügyet állami törvény által rendezni, és azután a törvény kivitelét azokra bízni, *a kik az állam ezen jogát el nem ismerik, sőt mi több, ezeket nyíltan arra feljogosítani, hogy ők a törvényt csak akkor tartsák meg, ha nekik tetszik.*

Ez egyenes elösmérése az egyház fensőbbségének az állam felett, *ez Canossa!*

Mi, az általánosan kötelező polgári házasság hivei, nem félünk ugyan az egyházzal való harcztól, de ki

akarjuk azt kerülni. Mi a házassági ügyet állami ügynek tekintvén, azt tanítjuk, hogy ehhez az egyháznak semmi köze. Szerintünk ép oly kevés köze van ehhez az egyháznak, mint a telekkönyvhöz, a katasterhez vagy más állami intézményhez. — Miért bíznók tehát a házasság megkötését a lelkészekre, *épen azokra, kik e tárgyban az állam törvényeivel ellenkező nézetben vannak?* Miért tennék ki őket azon kellemetlen helyzetnek, hogy vagy lelkiismeretükkel vagy az állam törvényeivel jöjjenek összeütközésbe? Mi nem akarjuk őket oly activ tevékenységre kényszeríteni, mely meggyőződésükkel ellenkezik, de nem is akarjuk az államhatalmat az által megszegényíteni, hogy passiv ellentállásukat az állam törvényeivel szemben szentesítjük.

Elvben az ellen nem lenne kifogásunk, hogy a lelkész is, mint bármely más állampolgár, anyakönyvvezetőnek ki legyen nevezhető. De az anyakönyvvezető állami tisztviselő, az állami tisztviselőnek pedig *minden esetben* meg kell tartani a törvényt, arra pedig a lelkész vállalkozni nem fog. Ezért, és csakis ezért nem akarjuk a lelkészt az anyakönyvvezető tisztséggel megbízni.

Bizonyos az, hogy a protestáns lelkész ezen kifogás alá nem esik. Dogmái őt nem kötik úgy, mint a katolikust. De ha a protestáns lelkészt kineveznők anyakönyvvezetővé, a katolikust pedig nem, ki nem vádolna bennünket felekezetiességgel? Legalább is annak látszatja terhelné az államot, ez pedig vegyes vallású államban inopportunus.

Dr. Kovács Gyula szerint az ő törvénytervezetének főérdeme az, hogy általa a katolika házasság fel-

bonthatlansága meg van mentve, sőt ki van terjesztve a vegyes vallásu házasságokra is. Ime, itt a lóláb! Ennek árán akarja megnyerni az egyház és a korona pártfogását az ő törvénytervezete számára. Köszönjük ezt a Judásbért!

A mit a restauratio a francia polgári házasságon 1816-ban rontott, azt akarja nekünk Dr. Kovács Gyula mintaképeül felállítani. A jezsuiták diadalát a francia polgári házasság felett akarja a tervezet reánk is octroyálni, felejtji, hogy Franciaország tisztán katolikus állam, mi pedig még nem vagyunk egészen az. És a mi a párisi könnyüvéru és könnyü-erkölcsü népnek talán üdvös, az minálunk magyaroknál, kik a házasságot a felbonthatlansági bilincs nélkül is mindig nagy becsben tartottuk, talán nem annyira szükséges!

A magyar protestánsoknál a házasság mindig fel volt bontható és ki merné azt állítani, hogy a magyar protestáns házasság lazább, erkölestelenebb, mint a felbonthatlansági tan védelme alatt álló katolika házasság? A tiltó dogma a nép erkölceire üdvös befolyással nincs, legfeljebb azt eredményezi, a mit fent kimutattunk — az erkölestelenséget.

A Josefinismusnak a házassági jogra kétségtelenül üdvös befolyása volt. Proclamálta az állam fenhatóságát a házassági jog terén. Ez volt az első lépés. Tévedése csak az volt, hogy az állam törvényeit a lelkiismeretre akarta octroyálni, s hogy a házassági ügyet *mint egyházi ügyet* akarta szabályozni. Ezen tévedését nem az által javítjuk meg, hogy *a házasságot továbbra is meghagyjuk egyházi ügynek*, s hogy az állami közreműködést az egyház tetszésétől tesszük függővé,

hanem csakis az által, hogy visszaadjuk az államnak azt, a mi az államé, *hogy a házassági ügyet egészen az állam kezébe adjuk.*

Ezek után az olvasóra bizzuk annak megítélését, vajjon igaza van-e Dr. Kovács Gyulának, midőn azt mondja: „a törvényhozás nem tehet czélszerűbbet, mint-hogy az ő tervezetét elfogadja“.

Dr. BALLAGI GEZA

Ugyanazon szerzőtől megjelent és

GRILL KÁROLY

udvari könyvkereskedésében Budapesten

kapható :

Törvényjavaslat a házasság megkötésének és felbontásának feltételeiről (Polgári házasság). Ára 60 kr.

Zsidó házassági jog. Adalék a zsidó-kérdés megoldásához Ára 50. kr.

BUDAPEST, 1881.

NYOMATTA HORNÝÁNSZKY VIKTOR.

